

8. Музыка А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : [монографія] / А.А. Музыка, Є.В. Лащук. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 192 с.
9. Бойцов А.И. Преступления против собственности / А.И. Бойцов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 775 с.
10. Пинаев А.А. Уголовно-правовая борьба с хищениями / А.А. Пинаев. – Х. : Вища школа, 1975. – 189 с.
11. Кригер Г.А. Квалификация хищений социалистического имущества / Г.А. Кригер. – М. : Юридическая литература, 1974. – 336 с.
12. Цивільний кодекс України. – Х. : ТОВ Одіссей, 2003. – 480 с.
13. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 14 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 1. – С. 6–11.

УДК 343.222.4 (477)

СУТНІСТЬ БЕЗГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ

THE ESSENCE OF INEFFICIENT USE OF LAND AS A SOCIALLY DANGEROUS ACT

Корсун В.П.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено з'ясуванню сутності безгосподарського використання земель як суспільно небезпечного діяння. Розглянуто наукові підходи до визначення безгосподарського використання земель, а також розкрито елементи зазначеного злочину. Визначено, що безгосподарське використання земель як суспільно небезпечне діяння полягає у тому, що винна особа недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежащим чином виконує покладений на неї правовий обов'язок дбати про свої землі та захищати їх від шкідливого антропогенного та природного впливу.

Ключові слова: земля, суспільно небезпечне діяння, злочин, безгосподарське використання земель, навколишнє природне середовище.

Статья посвящена выяснению сущности бесхозяйственного использования земель как общественно опасного деяния. Рассмотрены научные подходы к определению бесхозяйственного использования земель, а также раскрыты элементы указанного преступления. Определено, что бесхозяйственное использование земель как общественно опасное деяние заключается в том, что виновное лицо недобросовестно осуществляет хозяйственную деятельность – не выполняет или ненадлежащим образом выполняет возложенную на него правовую обязанность заботиться о своих землях и защищать их от вредного антропогенного и природного воздействия.

Ключевые слова: земля, общественно опасное деяние, преступление, бесхозяйственное использования земель, окружающая природная среда.

The article is devoted to the clarification of the essence of non-economic land use as a socially dangerous act. The scientific approaches to the definition of the category of a socially dangerous act of crime for non-economic use of land are considered, as well as elements of a socially dangerous act of the said crime are disclosed. It is determined that non-economic use of land as a socially dangerous act consists in the fact that the guilty person engages in unscrupulous business activities – does not perform or improperly performs the legal duty entrusted to her to take care of their land and protect them from harmful anthropogenic and natural influences.

Key words: land, socially dangerous act, crime, non-economic use of land, environment.

В теорії кримінального права об'єктивна сторона злочину визначається як процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на охоронювані кримінальним законом інтереси, котрий розглядається з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинної дії (бездіяльності) і закінчуються настанням злочинного результату [7, с. 9]. Об'єктивна сторона злочину, у свою чергу, характеризується такими ознаками: суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також знаряддям і засобами вчинення злочину. Встановлення ознак об'єктивної сторони злочину є необхідною умовою правильною і точною кваліфікації вчиненого злочину, дозволяє робити висновки щодо направленості дій винних осіб, в результаті яких завдається шкода землі – невід'ємному елементу довкілля та складової екологічної безпеки. Важливо також й те, що ознаки об'єктивної сторони відіграють особливу роль у відмежуванні безгосподарського використання земель від суміжних злочинів та правопорушень.

Об'єктивна сторона злочинів проти довкілля, як і будь-яких інших, припускає встановлення обставин, пов'язаних із зовнішнім актом протиправної поведінки особи [3, с. 173]. У науці кримінального права вони традиційно поділяються на обов'язкові та факультативні.

Причому єдиної точки зору щодо обсягу перших не існує. Одні автори відносять до обов'язкових ознак власне діяння, його наслідки і причинний зв'язок [1, с. 132-133], інші ж – лише діяння, яке, на їх думку, характерне для всіх без винятку злочинів (тоді як наслідки і причинний зв'язок властиві лише злочинам з матеріальними ознаками) [9, с. 54]. Останні, поряд із засобами вчинення злочину, місцем, часом та обстановкою його здійснення зараховували наслідки і причинний зв'язок між ними та діянням до факультативних ознак об'єктивної сторони [2, с. 171].

Отже, будь-який протиправний вплив вільного волевиявлення особи на охоронювані кримінальним законом блага та цінності є дуже складним процесом, що містить не лише вчинювану дію або бездіяльність, а й її наслідок. Закономірною є і необхідність встановлення причинного зв'язку між діянням та наслідками. Ці ознаки, будучи продуктом людської поведінки, тісно пов'язані одне з одним, становлять єдину систему і тому завжди обов'язкові при оцінці зовнішнього боку злочинного посягання. Практично законодавець, диференціюючи в нормах Особливої частини КК України відповідальність залежно від настання чи ненастання злочинних наслідків, не вважає їх і причинний зв'язок обов'язковими ознаками об'єктивної сторони всіх злочинів. Обов'язковими вони визначаються ним лише у злочинах з матеріальним складом, де посягання визнається закінченим лише після настання описаного

в нормі результату – наслідку. До таких злочинів належить і більшість екологічних [3, с. 173-174]. Крім цього, безгосподарське використання земель також слід віднести до злочинів з матеріальною ознакою, адже у самій диспозиції статті закріплені можливі суспільно небезпечні наслідки такого діяння, а саме: тривале зниження або втрата родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

Віднесення засобу, знаряддя, місця, часу й обстановки до факультативних ознак об'єктивної сторони в літературі в цілому не викликає яких-небудь суперечок. Звичайно, якщо вони передбачені конкретною нормою КК України, то стають обов'язковими ознаками даного складу злочину, що варто мати на увазі під час розслідування й екологічних діянь [3, с. 174]. У нашому випадку диспозицією ст. 254 цього не передбачено, отже, загалом на кваліфікацію ці ознаки не впливають, але потребують загального встановлення.

Об'єктивна сторона безгосподарського використання земель – це процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на екологічно безпечне навколишнє природне середовище шляхом погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель. Характеризується вона, по-перше, діянням у вигляді безгосподарського використання земель; по-друге, наслідками, що перелічені у диспозиції ст. 254 КК України: тривале зниження або втрата родючості земель, виведення їх із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту; по-третє, причинним зв'язком між вказаними діяннями та наслідками.

Суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність) є важливою ознакою об'єктивної сторони злочину, адже воно породжує суспільно небезпечні наслідки, вказує на зв'язок об'єкта з об'єктивною стороною, складає предметний зміст його суб'єктивної сторони [8, с. 5]. Поняття діяння характеризується наступною сукупністю ознак: діяння повинно бути суспільно небезпечним, протиправним, конкретним усвідомленим і вольовим актом поведінки людини [6]. Суспільна небезпечність злочину як ознака діяння, передбаченого ст. 254 КК України, полягає у тому, що воно посягає на природний якісний стан ґрунтового покриву земель сільськогосподарського призначення і у такій спосіб спричиняє шкоду охоронюваним кримінальним законом благам і цінностям. Протиправність діяння означає, що злочином визнається лише таке діяння, що передбачене кримінальним законом. Оскільки безгосподарське використання земель вказане у диспозиції ст. 254 КК України, то це означає, що таке діяння заборонене кримінальним законом, і особа, яка його вчинила, підлягає кримінальній відповідальності. До того ж, злочинне безгосподарське використання земель має конкретний характер – акт поведінки людини, який вчинюється в певному місці, обстановці, в певний час.

Термін «діяння» у кримінальному законодавстві України застосовується й у іншому аспекті – при визначенні поняття злочину. Згідно з ч. 1 ст. 11 КК України, «злочином є передбачене чинним КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину». Більшість авторів узагалі використовують термін «діяння» як синонім злочину, об'єднуючи ним власне дію і бездіяльність [7, с. 84-85; 10, с. 25; 11].

У теорії кримінального права також не викликає сумніву складний характер злочинного діяння, яке не зводиться до простого руху тіла або інших нескладаних поведінкових актів [3, с. 174]. У літературі радянських та пострадянських часів утвердилася обґрунтована думка, згідно з якою злочинне діяння за соціально-фізичними властивостями є сукупністю актів поведінки, спрямованих на об'єкт. Мається на увазі, що це не лише рух тіла, а й ті сили й об'єктивні закономірності, якими користується

особа в певних умовах місця і часу для вчинення свого діяння [5, с. 53-63; 7, с. 9-11]. Воно має принципове значення при розгляді об'єктивної сторони екологічних правопорушень взагалі, тому що в таких випадках поведінка особи здебільшого є надзвичайно складним, у т. ч. технологічно, поведінковим актом [3, с. 174].

Саме поняття «безгосподарське використання земель» у законі не розкрито, в науці цій проблемі також не приділяли достатньо уваги. З самої назви стає зрозуміло, що йдеться про таке протиправне використання земель, яке в результаті спричиняє наслідки у вигляді незворотного погіршення корисних властивостей їх родючого шару. Поняття «господарське використання земель» можна охарактеризувати як діяльність, спрямовану на належне, сумлінне використання відповідним суб'єктом ґрунтового покриву земель у відповідності до встановлених законодавством вимог та нормативів. «Господарність» у даному контексті означає здатність уміло й добросовісно вести господарство на підставі чинного законодавства (у сфері охорони та раціонального використання земель).

У загальному вигляді «безгосподарність» вчені визначають як неналежну практику використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів в процесі господарської діяльності, пов'язану із заподіянням матеріальної шкоди державним та громадським підприємствам та організаціям, економіці та інтересам суспільства в цілому [4, с. 5]. До «інших» ресурсів потрібно, головним чином, віднести саме природні ресурси (землю, води, надра, ліси тощо), адже природні ресурси на сьогоднішній день дуже часто підпадають під безгосподарське використання у вигляді неналежного їх використання в процесі господарської діяльності. Господарська діяльність, у свою чергу, означає будь-яку діяльність особи, пов'язану з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ. Вчені у даному випадку зазначають, що безгосподарність заподіює не тільки матеріальну, але й моральну шкоду суспільству, тому що вона «перекручує» у деяких людей уявлення про справжні цінності (такі як земельні ресурси), формує байдуже ставлення до їх збереження, фактів марнотратства, псування та розбазарювання [4, с. 5]. З такими твердженнями можна в цілому погодитися.

У кожному конкретному випадку безгосподарність – це наслідок бездіяльності або ж неправомірних дій посадових осіб та інших працівників господарства (фермерів, агрономів), котрі за своїм службовим та громадським положенням повинні були діяти по-господарськи: дбайливо, раціонально. Безгосподарність у нашому випадку нерозривно пов'язана з порушенням й трудової дисципліни, недотриманням вимог земельного, екологічного та інших галузей законодавства України. Говорячи про причини безгосподарності, варто також підкреслити, що її основі лежить недобросовісне, інколи просто безвідповідальне ставлення фізичних та юридичних осіб до виконання своїх правових обов'язків.

Отже, безгосподарське використання земель як суспільно небезпечне діяння полягає у тому, що винна особа недобросовісно здійснює господарську діяльність – не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок дбати про свої землі та захищати їх від шкідливого антропогенного та природного впливу. Тобто правовим обов'язком усіх землекористувачів є забезпечення екологічної безпеки в процесі їхньої господарської діяльності, що передбачено законодавством про охорону та раціональне використання земель. Особа, винна у безгосподарському використанні земель, своїм діянням спричиняє шкоду нормальному якісному стану ґрунтового покриву земель сільськогосподарського призначення, що в результаті може призвести до їх деградації, опустелювання та інших негативних наслідків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев И. П. Общее учение о составе преступления / И. П. Андреев, А. Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 363 с.
2. Брайнин Я. М. Уголовный закон и его применение / Я. М. Брайнин. – М. : Юрид. лит., 1967. – 240 с.
3. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні (Проблеми теорії, застосування розвитку кримінального законодавства) / С. Б. Гавриш. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2002. – 633 с.
4. Давыденко Л. М. Правовые средства борьбы с бесхозяйственностью / Л. М. Давыденко, П. М. Каркач. – К. : О-во «Знания» УССР, 1987. – 48 с.
5. Дурманов Н. Д. Понятие преступления / Н. Д. Дурманов. – М. – Л. : АН СССР, 1948. – 315 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник. / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько [та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – вид. 3-тє, переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2004. – 352 с.
7. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1960. – 244 с.
8. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. – Х. : Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1982. – 161 с.
9. Познышев С. В. Учебник уголовного права : Общая часть. Очерк основных начал общей и особенной части уголовного права. Т. 1 / С. В. Познышев. – М. : Юрид. изд-во Наркомюста, 1923. – 300 с.
10. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г. В. Тимейко ; отв. ред. : П. Т. Некипелов. – Ростов : Изд-во Рост. ун-та, 1977. – 216 с.
11. Ярмыш Н. Н. Действие как признак объективной стороны преступления (проблемы психологической характеристики) / Н. Н. Ярмыш. – Х. : Основа, 1999. – 84 с.

УДК 343.532:615.2\3

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ АБО ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: АНАЛІЗ ОКРЕМИХ ДИСКУСІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ І. А. КОВАЛЕНКА

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR FALSIFICATION OF MEDICINAL OR CLEANING OF FALSIFIED MEDICINAL MEDICINE: ANALYSIS OF SPECIFIC DISCUSSION POSSIBILITIES OF THE DIRECTORAL STUDY I. A. KOVALENKO

Меркулова В.О.,
д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу окремих дискусійних положень дисертаційної роботи І. А. Коваленка «Кримінальна відповідальність за фальсифікацію лікарських засобів». Автор, на підставі аналізу кримінального законодавства різних часів розвитку української держави, існуючих точок зору, положень чинного законодавства, виказує особисте ставлення до означеного питання, окреслює найбільш проблемні аспекти та надає пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Ключові слова: склад злочину, фальсифікація лікарських засобів, форми, наслідки.

Статья посвящена анализу отдельных дискуссионных положений диссертационной работы И. А. Коваленко «Уголовная ответственность за фальсификацию лекарственных средств». Автор, на основе анализа уголовного законодательства различных периодов развития украинского государства, положений действующего законодательства, высказывает личное отношение к указанному вопросу, очерчивает наиболее проблемные аспекты и предоставляет предложения по усовершенствованию действующего уголовного законодательства.

Ключевые слова: состав преступления, фальсификация лекарственных средств, формы, последствия.

The article is devoted to the analysis of separate discussion provisions of the dissertational research of I. A. Kovalenko «Criminal responsibility for the falsification of medicines». The author, on the basis of the analysis of the criminal legislation of various periods of development of the Ukrainian state, the provisions of the current legislation, shows a personal attitude to this issue, outlines the most problematic aspects and provides suggestions for improving the current criminal legislation.

Falsified drugs are one of the most serious health problems on both the national and international levels. In addition to direct damage to the patient in the form of a risk to life, health, unsuccessful and ineffective treatment, such remedies also cause damage to the progress achieved in the pharmaceutical sector, eventually questioning the entire health system, the methods of work and the legal influence of the state in this sphere.

According to the definition proposed by the World Health Organization, a falsified medicinal product is a pharmaceutical product that is intentionally and fraudulently provided with false markings regarding its authenticity and source of origin. According to the same international organization, falsified medical products are currently found in most countries of the world.

Medicinal products form a group of consumer goods, which respectively gives them a special social significance. The latter is due to the fact that the consumer can not assess the usefulness of a particular medicinal product or a potential health hazard.

Key words: composition of the crime, falsification of medicines, forms, consequences.

Встановлення у 2011 р. кримінальної відповідальності за фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК України) після підписання Україною Конвенції MEDICRIME (Конвенції Ради Європи про боротьбу з фальсифікацією медичної продукції та подібними злочинами, які загрожують здоров'ю населення) обумовлювалося різними чинниками соціально-економічного та організаційно-правового ха-

рактеру, які свідчили на користь тієї позиції, що проблема фальсифікованих лікарських засобів не лише існує в Україні, а, враховуючи обсяг та ступінь небезпечних наслідків для здоров'я та життя пересічного громадянина України, набуває досить великого значення.

Дисертаційна робота І. А. Коваленка, присвячена кримінальній відповідальності за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів [1], не лише доводить